

VARIA

DOKUMENTATION

I.

I Stockholm utkommer sedan flera år en *Tidskrift för dokumentation*. I England finnes en motsvarande *Journal for documentation* och helt nyligen kom även en tidskrift *American documentation* ut med sitt första häfte. I de flesta kulturländer finnas dokumentationssällskap, med eller utan ordet dokumentation i sitt namn. De ha sin internationella sammanslutning i Fédération internationale de documentation (FID), som med jämna mellanrum anordnar internationella kongresser för dokumentation. Den senaste hölls 1950 i Schweiz. Dock torde ordet dokumentation vara fullständigt obegripligt för de flesta människor. I varje fall har man en mycket dunkel och ofta nog helt felaktig uppfattning om vad ordet betyder.

Vad är då dokumentation? Denna avledning av ordet dokument finnes visserligen belagd i Svenska akademins ordbok redan från 1897 men då i betydelsen dokumentering. »Innan den slutliga dokumentationen föreligger, är man uppenbarligen icke berättigad att draga någon bestämd slutsats» lyder ett där anført belägg från Dagens Nyheter detta år. Det kan emellertid här icke vara fråga om denna allmänna betydelse, utan den dokumentationsverksamhet, som de ovan nämnda tidskrifterna och sällskapen sysselsätta sig med, är något alldeles speciellt.

I denna speciella betydelse användes ordet första gången 1907 av en belgisk jurist med namnet Paul Otlet. Denne hade tillsammans med sin kollega Henry Lafontaine i Bryssel 1905 grundat ett Institut international de bibliographie (IIB) med uppgift att verka för de bibliografiska metodernas utveckling. Då institutet även kom att syssla med ordnandet av arkivmaterial, fann man ordet bibliografi för trångt och skapade då termen dokumentation, där dokument definierades som »varje mänskligt meddelande, som givits en mer eller mindre beständig form». Dokumentation skulle följaktligen beteckna ordnandet och förtecknandet av icke endast tryckta skrifter, för vilken verksamhet det redan finnes termen bibliografi, utan även av handskrifter, arkivmaterial, ritningar, grammofonskivor etc. etc.

I Sverige torde ordet i denna betydelse använts första gången — i den försvenskade formen »dokumentering» — av sedermera professor H. N. Pallin i en artikel i *Teknisk tidskrift* 1911¹, men blev ej vanlig

¹ »Med dokumentering menas ej endast rådfrågning af tidskrifter och i allmänhet af trycksaker, utan hvarje metodisk upplysningsverksamhet afsedd att öka eller variera antalet upplysningsmöjligheter för att kunna sortera, kontrollera, förkasta och välja bland det, som teori och praktik åstadkommit och åstadkommer i hvarje särskild fråga.» (*Teknisk Tidskrift*. Allm. uppl. 41, 1911, 337.)

Varia

förrän i slutet av 1930-talet, efter det Tekniska litteratursällskapet grundades 1936.

Det är emellertid icke så mycket denna utvidgning av verksamhetsområdet, som genom den senare utvecklingen kom att bli karakteristiskt för dokumentationen. Detta sammanhänger med dess användning inom den tekniska forskningen.

II.

Under nittonhundratalets första decennier fick den tekniska forskningen en kraftig utveckling, tidigast i Tyskland men sedermera och särskilt efter första världskriget även i andra länder. Denna utveckling har sedan gått i allt snabbare takt, sedan konkurrensen mellan industrierna skärpts och man dessutom fått klart för sig teknikens betydelse ur militär synpunkt.

Samtidigt kom man underfund med att en av förutsättningarna för en framgångsrik forskning, var att man utnyttjade redan tidigare vunna forskningsresultat; att varje tekniskt framsteg, som professor Velanders en gång formulerat det, endast till några få procent är något helt nytt, resten består däri att man utnyttjat vad man tidigare kände till.

Härigenom kom litteraturstudiet att spela en ytterligt viktig roll. Man fann att det var ytterst oekonomiskt att sätta i gång med laboratorieforskning, innan man grundligt genomgått litteraturen. Tekniken blev härigenom »book-minded» på ett helt annat sätt än tidigare.

För litteraturstudierna fordrades emellertid bibliotek. Varken de allmänna vetenskapliga biblioteken eller de tekniska högskolornas bibliotek, vilka voro de enda som tillgodosågo denna gren av litteraturen, kunde här tillfredsställa behovet. Framför allt kunde de ej lämna den bibliografiska service, som var nödvändig. De hade icke tillräcklig personal och överhuvud taget icke personal med den tekniska fackkunskap som erfordrades. Därför voro industrierna och forskningsinstituten tvungna att skaffa sig egna bibliotek och egna bibliotekarier, och därmed uppkom en ny bibliotekstyp, industribiblioteken, som var helt olika de existerande vetenskapliga bibliotekens, med andra förutsättningar, mål och medel.

Vad industribibliotekens klientel begärde, var icke i första hand vissa böcker utan data. Huruvida dessa data återfunnos i tryckta böcker eller tidskrifter eller i stencilerade rapporter eller ritningar, var av sekundär betydelse. Det är då lätt förklarligt, att man för denna typ av biblioteksverksamhet upptog termen *dokumentation*.

Dokumentationen kom därför att betyda snarast bibliografiskt arbete, litteraturtjänst, för den tekniska forskningens behov.

Industribibliotekens personal rekryterades som regel ej ur biblioteksmännens led. Oftast var det så, att den rent bibliotekstekniska delen av arbetet nödtorftigt fick skötas av någon av kontorspersonalen, medan själva litteraturtjänsten, som fordrade teknisk fackkunskap, anförtroddes åt en ingenjör, som ibland fick titeln litteraturingenjör eller dokumentalist.

Det var då icke att undra på att bibliotekarierna vid de vetenskapliga biblioteken med ett visst förakt sågo på sina nya kolleger och deras arbete. Vad själva termen dokumentation beträffar, ansåg man, att om detta skulle betyda att lämna bibliografisk hjälp till forskare, så hade detta alltid ingått i biblioteksmännens arbete, utan att man kommit på att ge denna del av verksamheten något lärt och fint namn. Det var precis som med Monsieur Jourdain i Molières komedi Borgare-Adelsman, som till sin glädje och förvåning upptäcker, att han talat prosa hela sitt liv. Om det fanns någon skillnad mellan bibliografiskt arbete och dokumentation — menade man — var det snarast den, att man inom dokumentationen arbetade med folk, som icke hade någon aning om biblioteksarbete.

För övrigt var föraktet tämligen ömsesidigt. Ansågo biblioteksmännen dokumentalisterna för ignoranter och bönhasar, ansågo de senare biblioteksmännen för förstockade akademiker utan blick för den nya tidens krav.

III.

När bibliotekarierna satte likhetstecken mellan dokumentation och bibliografisk upplysning överhuvud, hade detta naturligtvis ett visst formellt berättigande. Icke desto mindre kan man peka på vissa skillnader mellan dessa två verksamheter, vilka betingas av vissa egenskaper hos den tekniska forskningen och den tekniska litteraturen.

Det mest karakteristiska draget hos den tekniska dokumentationen är kravet på aktualitet. Forskarna vilja ha tag i de absolut nyaste rönen, och på grund av den snabba utvecklingen är den tekniska litteraturen mycket snabbt föråldrad. Härmed sammanhänger den alldeles överväldigande roll, som tidskriftslitteraturen spelar. En handbok eller en monografi är redan vid utgivningen på flera punkter föråldrad.

Detta betyder också, att de bibliografiska monografierna spela en underordnad roll. Icke ens de löpande bibliografierna äro helt tillfylles, utan kompletteringar i avseende på den allra nyaste litteraturen måste göras av biblioteket självt. Bibliografien i bokform — den enda praktiskt taget som de allmänna vetenskapliga biblioteken känna till — ersättes av de bibliografiska kartoteken.

Det är tydligt, att en dylik service med en reguljär bevakning av den nya litteraturen icke kan förekomma i andra bibliotek än dem, som ha ett begränsat intresseområde.

IV.

Dokumentationsrörelsen — ty det var här fråga om en verklig rörelse, där dokumentationens värde och betydelse för forskningen predikades av entusiastiska anhängare — började först inom de tekniska vetenskaperna, men spred sig sedan till andra forskningsområden, framför allt tillhörande de tillämpade vetenskaperna. Inom lantbruksvetenskapen, medicinen, de ekonomiska vetenskaperna m. fl. finnas ju samma krav på den aktuella litteraturen som inom tekniken.

I själva verket kunna emellertid alla forskningsgrenar ses ur doku-

Varia

mentationens synvinkel. Det är visserligen självklart, att inom de historiska vetenskaperna den dagsaktuella litteraturen icke har samma betydelse. Från bibliotekshåll har emellertid också framförts den åsikten, att ett utskiljande av de bibliografiska undersökningarna från det rena forskningsarbetet skulle vara rent av skadlig för den historiska forskningen.

Detta är emellertid en sanning med modifikation, eftersom detta endast stricte kan gälla källpublikationer. Även de historiska forskarna måste lägga ned ett stort arbete på att leta reda på den litteratur, som behandlar det ämne de äro sysselsatta med, och det kan väl näppeligen innebära någon fara, om denna litteratur framlades för dem på enklaste sätt. Även om tidsmomentet självklart där icke spelar samma roll som inom teknik och de andra tillämpade vetenskaperna — vilket väl snarast beror på att inga ekonomiska värden äro engagerade i detta forskningsarbete — måste det vara av betydelse även för den historiske forskaren, att alla de hjälpmedel, som kunna underlätta hans arbete, snabbt ställas till hans förfogande.

V.

Det ömsesidiga misstroendet mellan dokumentalister och bibliotekarier har mildrats högst avsevärt under de senaste årtiondena. Som vändpunkten torde man kunna anse den internationella dokumentationskongressen i Paris 1937. Denna bevistades nämligen av en hel del prominenta biblioteksmän. Samtidigt inleddes där ett samarbete mellan Fédération internationale de documentation (FID) och den internationella bibliotekariesammanslutningen International federation of library associations (IFLA), vilket med åren blivit allt starkare och som mänskligt att döma en gång kommer att resultera i en sammanslagning av de bägge federationerna.

Sedermera har samarbete mellan industribiblioteken och de vetenskapliga biblioteken upptagits i de flesta länder. I Sverige har under de senaste åren det svenska dokumentationsällskapet Tekniska litteratursällskapet mer och mer kommit att delta i det allmänna biblioteksarbetet. Flera samarbetskommittéer finnas mellan de olika biblioteksöreningarna, dit även TLS skickat sina representanter.

Liknande förhållanden återfinnas även i andra länder, framför allt i Schweiz, där biblioteksöreningen och dokumentationssällskapet till och med ha en gemensam tidskrift. I Tyskland har efter kriget samarbete etablerats mellan industribiblioteken och de övriga vetenskapliga biblioteken.

Samtidigt har utvecklingen av industribiblioteken fört till större krav på personalens biblioteksutbildning. De gamla gränserna mellan bibliotekarie och dokumentalist tenderar att försvinna.

Härigenom kommer även dokumentationens arbetssätt att få ett inflytande på biblioteksväsendet. Dess viktigaste bidrag är kravet på ett aktivt bibliografiskt arbete såsom en integrerande del av biblioteksarbetet. Bibliotekspersonalens uppgift skulle därigenom icke begränsas till att för katalogerna förteckna det egna biblioteket tillhörande

böcker, utan till deras uppgifter skulle även höra att upprätta kartotek över material inom bibliotekets verksamhetsområde tillhörande andra institutioner samt över icke självständigt utgiven litteratur, t. ex. tidskriftsuppsatser.

Ovan påpekades, att ett verkligt dokumentationsarbete är möjligt endast inom specialbibliotek. Nu finnes emellertid en tydlig tendens till specialisering inom biblioteksväsendet, som tager sitt uttryck icke endast i grundandet av specialbibliotek för olika forskningsgrenar utan även i en specialisering inom de allmänna vetenskapliga biblioteken själva.¹

Att dokumentation icke bör få »parasitera på biblioteken»², är en föråldrad uppfattning om bibliotekens uppgifter. Det är dock så, att bibliografiskt arbete endast kan bedrivas inom ett välförsett bibliotek, och att detta därför är en uppgift just för biblioteksmännen. Hur stor andel, som sedan får tilldelas detta arbete inom biblioteket, är i själva verket endast en penningfråga.

Ett aktivt bibliografiskt arbete såsom en viktig del av bibliotekariernas ordinarie arbete skulle för övrigt icke endast skapa en bättre service och därmed vara av värde för forskarna, det skulle också vara av det största värde för biblioteksmännen själva. Det skulle göra deras arbete intressantare och höja dess värde i andras ögon — och i egna.

C. Björkbom.

---

¹ C. Björkbom, Specialisering inom biblioteken. Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 30 (1943), s. 147—161.

² A. Holmberg, Nationellt och internationellt bibliografiskt samarbete (Tekniska litteratursällskapets skriftserie. 12.) Sthlm 1942, s. 13.

BOFORS
KVALITETSSTÅL

AKTIEBOLAGET BOFORS
BOFORS